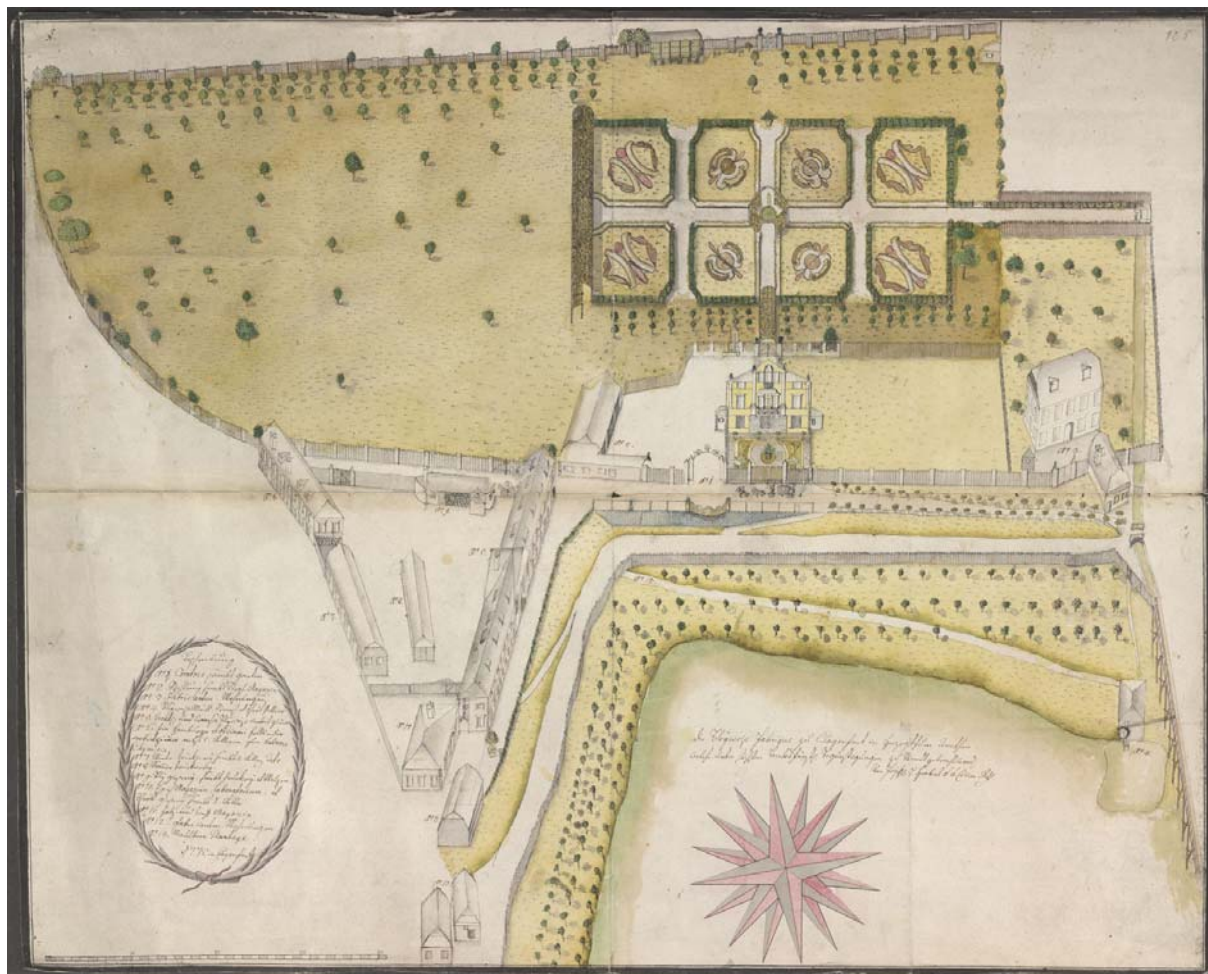

Plán továrny na výrobu běloby olovnaté v Klagenfurtu

<http://www.nacr.cz/C-fondy/znasichfondu.aspx>

Plán továrny na výrobu běloby olovnaté v Klagenfurtu (NA, SMP, nezpracovaná část)
1775; rukopisná, barevná; německy; 62x51 cm; 1:40 (= 180 mm); průsvitka – C&I Honig

Majitel - Jan Michael svobodný pán z Herbertu (*2.10.1726 Klagenfurt, + 1806), rakouský průmyslník

Císařovna Marie Terezie povolala svým poddaným, aby zakládali průmyslové podniky a vedli zemi k hospodářsky jisté budoucnosti. Jan Michael z Herbertu se rozhodl jít tímto směrem. Chtěl také osobním příspěvkem přispět k hospodářskému oživení. Sám byl pionýrem průmyslu, když v roce 1761 postavil první továrnu na výrobu běloby olovnaté v Rakousku. Konečně během cesty císařského dvora vykonala sama císařovna s manželem a syny Josefem a Leopoldem dne 12. července 1765 návštěvu Herbertovy továrny a o dva roky později byl 41letý průmyslník, díky uznání svých služeb, povýšen do panského stavu. Herbert je dále počítán také k zakladatelům Kärntenské hospodářské společnosti (1. října 1764).

Herbertova životní cesta začala 2. října 1726 v Klagenfurtu. Ve svých 23 letech se oženil na jaře 1749 s Marií Fuxovou, dcerou vídeňského velkoobchodníka Paula Fuxe. V roce 1750 se pak stal majitelem zámku Niedertrixen. Od roku 1754 zastával funkci radního zemského stavu.

V roce 1754 se zasadil o první kroky k roztočení hospodářství tím, že založil se společníky v Paternionu továrnu na výrobu plátna. Důvodem bylo přinést nové průmyslové zboží na trh a dát možnosti k rozšíření pěstování lnu a konopí. Firma musela být ovšem v roce 1758 uzavřena s velkými ztrátami. Mezitím spustil Herbert také plány na stavbu továrny na lodě v Klagenfurtu. Na konci padesátých let se rozhodl, že postaví továrnu na malířské barvy, jejíž odbyt bude v každé době. Její přínos bude spojen nejen s vysokými cenami, ale přinese také dobrý obrát, protože se dosud tyto produkty musejí dovážet.

Herbert procestoval Holandsko a Anglii kvůli studiu nákladů na produkci a k hlubšímu poznání. Po návratu do Klagenfurtu odstartoval v roce 1760 první pokusnou sérii. O vhodném místě ke stavbě továrny došlo poté, co Herbert získal 1. ledna 1761 zámek a panství Ehrental.

Na jaře roku 1762 šla produkce přímo do podniku. Herbert nechal v tu dobu těžít olovo z vlastních dolů, ale nebyly tak vydatné, proto od roku 1763 dostává surovinu od majitelů olověných dolů. Přesto se nevzdává a plánuje zásobování vlastním dobýváním olova. Tak jej potkáváme v roce 1775 jako společníka v Rublandu. Výroba běloby olovnaté probíhá v Klagenfurtu podle holandského způsobu. Holandský způsob výroby je nejstarší. Do hliněných hrnců, uvnitř polévaných se postaví litá deska olověná úpravy mřížové, tak aby vyčnívala několik centimetrů nade dnem hrnce. Do každého hrnce se nalije podíl octa pomíšeného s droždím pivním, načež se hrnci pokryje víkem olověným. Hrnce takto upravené a v řady seskupené obklopí se ze všech stran trusem koňským, pokryjí se prkny a na tomto podkladu se umístí druhá vrstva hrnců atd. Za součinnosti kyslíku vzdušného a par octových utvoří se povrchových vrstvách desek olověných zásaditý octan olovnatý, který vlivem plynu uhličitého stále unikajícího z trusu hnojícího znenáhla na bělobu se proměňuje. Vybaveným teplem z rozkládajícího se trusu se podporuje chemický proces. Po několika měsících vyberou se hrnce z lázně a běloba lpící na deskách olověných pozorně se oklepe; odpadává v lupenech, které není třeba dále upravovat. Pro přípravu octa používal Herbert nejdříve Štýrské víno, později silnější víno z Benátska.

V roce 1763 koupil od klagenfurtského podnikatele ve St. Vítově mlýn na výrobu papíru. Potřeboval totiž modrý balící papír k balení. V tomto roce poslal obchodníkům a lékárníkům první tištěnou nabídku zboží.

Kvalita se zdála dobrá, proto se také obchod dobře rozvíjel. Stoupající poptávka donutila Herberta v roce 1765 k přenesení výroby a postavení nové dvoupatrové budovy ve větší blízkosti města (na začátek dnešní ulice Radeckého – viz plán), kterou v roce 1766 doplnilo další křídlo. Na místo hrnců nechal vyzdít velké komory, do kterých byly vedeny vodní pára, kyseliny uhličitá a kyselina octová. Produkce měla tři druhy. Nejdříve to byla kremžská běloba, potom následovala běloba olovnatá a olověný cukr.

Investice se vyplatila, továrna byla oceněna na 6000 zlatých. 24. dubna 1781 předává Jan Michael svobodný pán z Herbertu továrnu na výrobu běloby svému nejstaršímu synovi Franzi Paulovi (1759-1811). V roce 1806 ve svých 80 letech potom umírá.

Základní informace o fondu (sbírce), kde je archiválie uložena

Název: Sbírka map a plánů Národního archivu

Místa vzniku fondu: Čechy; Evropa

Původce fondu (sbírky): Archiv ministerstva vnitra v Praze; Státní ústřední archiv v Praze;
Národní archiv

Časový rozsah: 1492-2006

Metráž: 48,20 bm zpracováno (z toho 17,00 bm inventarizováno); 30,30 bm nezpracováno

Přístupnost fondu: Fond je částečně přístupný v souladu se zněním archivního zákona a dalších právních předpisů.

Badatelna: Fond je předkládán v centrální badatelně Národního archivu v Praze – Chodovci.

Archivní pomůcky:

KUBÁTOVÁ L.: SBÍRKA MONTANNÍCH MAP A PLÁNŮ, ČÁST 1. - MAPY 1556 - 1943. Prozatímní inventární seznam, 1957, s. 158, ev.č. 78;

ČERMÁKOVÁ M.: MAPOVÁ SBÍRKA 16. - 20. STOL., DÍL I.. Katalog, 1970, s. 345, ev.č. 656;

ČERMÁKOVÁ M.: MAPOVÁ SBÍRKA 16. - 20. STOL., DÍL II.. Katalog, 1971, s. 349, ev.č. 657;

ČERMÁKOVÁ M.: MAPOVÁ SBÍRKA 16. - 20. STOL., DÍL III.. Katalog, 1975, s. 387, ev.č. 658;

ČERMÁKOVÁ M.-KRONUS M.: MAPOVÁ SBÍRKA 16. - 20. STOLETÍ, DÍL IV., 1501 - 2000. Katalog, 1987, s. 210, ev.č. 659;